

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2017:33

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Schaktningsövervakning vid Kils kyrka

Kils Prästgård 1:2, Kils socken,
Örebro län, Närke

Erica Strengbom

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2017:33

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Schaktningsövervakning vid Kils kyrka

Kils Prästgård 1:2, Kils socken,
Örebro län Närke

Erica Strengbom

Lst dnr 431-5891-2015

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2017 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2017:33

Författare Erica Strengbom

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Kils kyrka sedd från väster.

Foto Om inte annat anges är fotografierna tagna av Arkeologgruppen AB.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och genomförande.....	7
Resultat	7
<i>Schakt 1</i>	7
<i>Schakt 2</i>	9
Tolkning	10
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	10
Bilagor	14
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	14

Figur 1. Karta över trakten kring Kils kyrka med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en svart cirkel. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Under två dagar i juni och juli 2016 utförde Arkeologgruppen AB en schaktningsövervakning vid Kils kyrka. Undersökningen skedde i samband med att ett nytt värmesystem skulle anläggas i kyrkan. Sammanlagt övervakades cirka 25 meter. Inget av antikvariskt intresse påträffades.

Inledning

I samband med att Axbergs församling skulle anlägga ett nytt värmesystem vid Kils kyrka utförde Arkeologgruppen AB en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Arbetet utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro Län och bekostades av Axbergs församling.

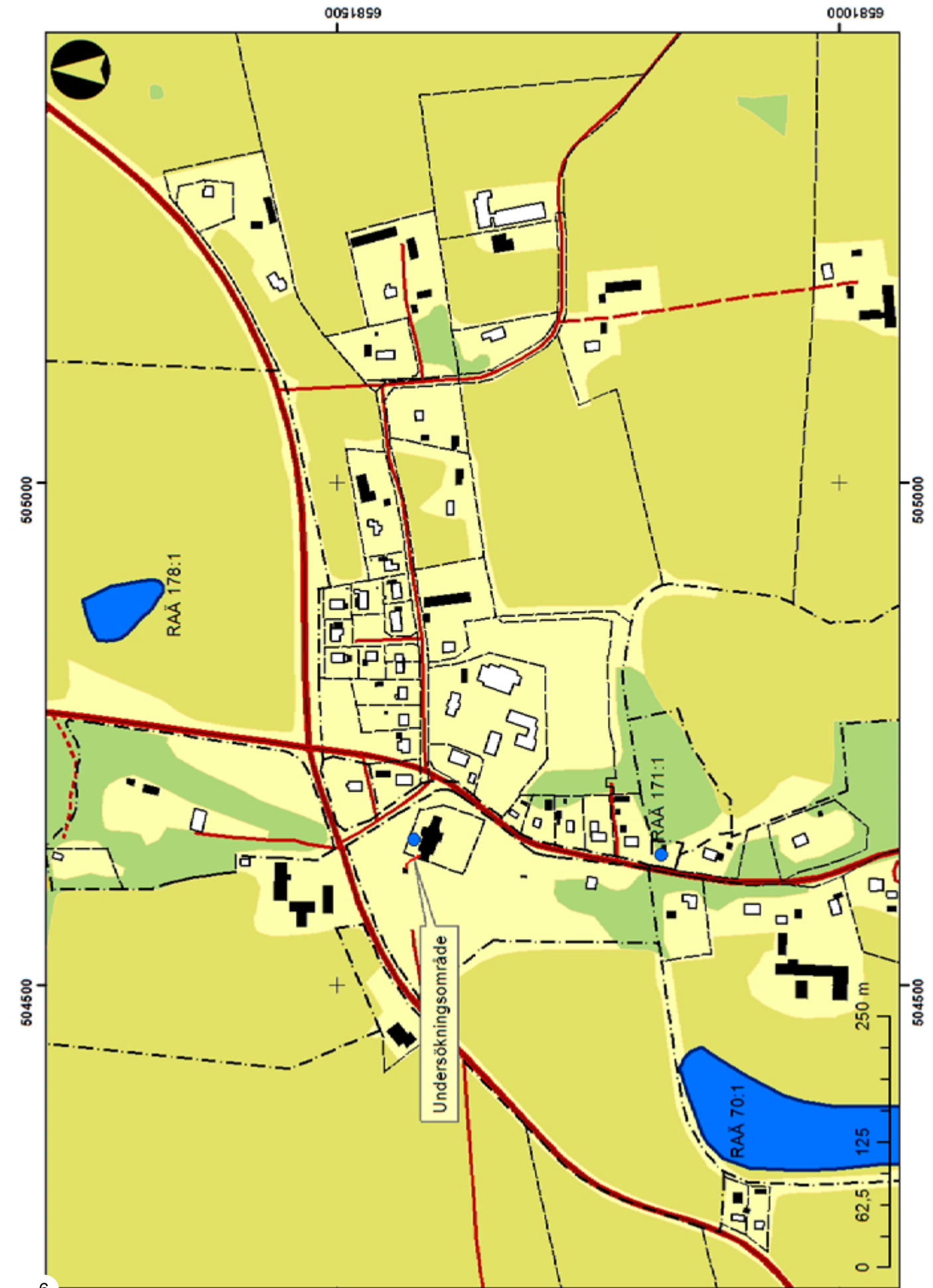
Bakgrund och kulturmiljö

Kils kyrka ligger cirka en mil nordväst om Örebro i ett högt läge på Karlslundsåsen. Kyrkan är omgiven av slättbygder nära Kilsbergens förkastningsbrant. Kyrkan anlades under 1100-talet som en byggnad med korsformad plan, först bara ett kor med absid och absidförsedda korsarmar i norr och söder. På 1270-talet tillkom ett långhus med romansk portal i väster. Långhuset var tvåskeppigt med fyra valv uppburna dels av en mittkolonn, dels av konsoler prydda med ansikten. Konsolerna kan fortfarande ses på långhusets väggar. Samtidigt förlängdes koret och den östra delen av koret dekorerades med kalkmålningar (www.svenskakyrkan.se).

I kyrkans norra korsarm finns två skulpturer från 1300-talet; den ena föreställer en apostel eller helgon i ett delvis bevarat, franskt helgonskåp och den andra är en träskulptur som föreställer Sankt Olof, en ofta förekommande helgonbild bland kyrkorna i Närke. I samband med en konservering åren 2013–2014 undersöktes målningarna som visade sig ha ett högt konstnärligt värde, jämförbara med samtida måleri i Central-europa. Målningarnas höga konsthistoriska värde visar att Kils kyrka var mycket betydelsefull under medeltiden.

Som landsortskyrka är Kils kyrka också ovanligt stor. Detta brukar förknippas med bergshanteringens framväxt under medeltiden. En stor del av länets norra bergslag tillhörde då Kils kyrka. Inom bergslagen hölls förmodligen lokala gudstjänster i små gruv- och hyttkapell, men vid de stora högtiderna samlades man troligen i huvudkyrkan.

Vid en ombyggnad åren 1779–1780 fick kyrkan sitt nuvarande utseende. Kyrkans valv revs och ersattes med putsade tunnvalv av bräder. Den östra delen av det långa koret avskildes och gjordes om till sakristia. Den västra delen av koret byggdes tillsammans med korsarmarna om till ett tresidigt kor och ett torn uppfördes i väster. Tornspiran tillkom först år 1909 (www.lansstyrelsen.se/Orebro).

Figur 2. Fornlämningsbilden runt Kils kyrka. Skala 1:5 000.

Den omgivande fornlämningsbilden utgörs av en minnestavla i gjutjärn (Kil 169:1), rest vid det nordvästra hörnet av kyrkan. Cirka 300 meter sydväst om kyrkan ligger fyndplatsen för ett 20-tal broddade hästskor (Kil 70:1). Fynden hittades i sankmark intill en bäck och troligen har en vinterväg gått förbi här. Cirka 350 meter nordöst om kyrkan ligger Kil 178:1 som är ett förhistoriskt boplatsoområde. Här har kulturlager med skärvsten och träkol påträffats. Cirka 200 meter söder om kyrkan ligger Långkällan (Kil 171:1), en källa som i historisk tid använts till att kyla mjölk (www.fmisraa.se).

Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt undersöka, dokumentera och tolka de arkeologiska lämningarna som framkom vid schaktningsövervakningen.

Metod och genomförande

Grävningen skedde med grävmaskin som skiktvis grävde ned till planerat djup. Skopans bredd var 0,4 meter. Då ben påträffades i omrörda massor plockades dessa upp för återbegravning. Dokumentationen skedde skriftligt i en anteckningsbok. Fotografering skedde kontinuerligt. Alla mått har tagits manuellt med måttstock. Vid rapportarbetet digitaliserades inmätningarna i ArcGis 10.2.2.

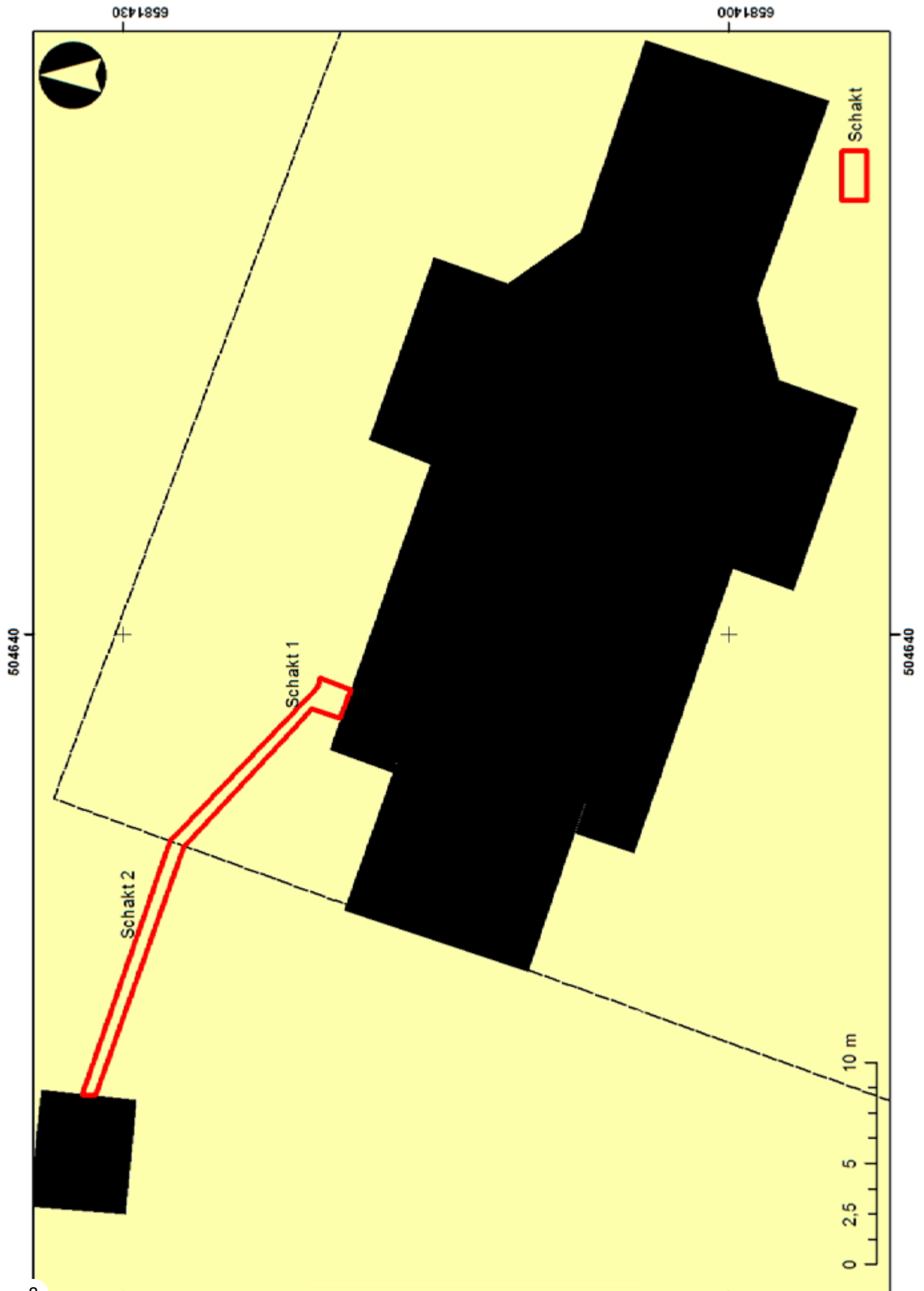
Resultat

Schakt 1

Inledningsvis grävdes ett cirka 1,5x1,5 meter stort schakt intill den nordvästra kyrkväggen, där rören för bergvärme ska anslutas in till kyrkan. Schaktet grävdes till ett djup av 0,70 meter och i botten av schaktet fanns ett befintligt avloppsrör.

Figur 3. Foto av schakt 1, sett från norr.

Schakt 2

Schakt 2 grävdes från det före detta bårhuset i väster och sedan rakt österut genom en kraftig slänt med fyllnadsmaterial i form av rullstenar och stora huggna stenar, vissa med spår av kalkbruk. Stenarna fyllde upp den naturliga slänten och låg upp mot bårhuset. Schaktet grävdes här till ett djup av 1,30 meter. I denna del av schaktet var den naturliga marknivån inte nådd. Ingen stratigrafi kunde iakttas utan ytan bestod av uppfyllda stenmassor.

Figur 5. Schakt 2 med stenmassor i slänten, sett från öster.

Schaktet grävdes österut mot den grusväg som leder upp till kyrkan. Grusvägen kantas av en terrassmur av stora huggna stenblock i tre skift med kanten mot väster. Muren är en skalmur uppfylld i mitten med rullstensmaterial. Schaktet grävdes igenom muren på ett ställe som var cirka 0,50 meter brett. Muren återställdes efter det att kablar lagts ner.

Schaktet svängde sedan något åt sydöst och grävdes genom grusvägen mot schakt 1. Det grävdes 0,60 meter brett med ett djup av 0,60 meter. Här fanns påfört grus ner till 0,40 meter och sedan ett omrört material av småsten, lite kalkbruk, grus och sand. Under detta fanns steril sand. Här var schaktet mycket söndergrävt av äldre el- och telekablar samt åskledare. Enstaka benfragment av människa och djurtänder påträffades spridda i schakten. Dessa samlades in och lämnades sedan till vaktmästeriet för återbegravning. Inget av antikvariskt intresse påträffades.

Tolkning

Inget av antikvariskt intresse påträffades vid schaktningsövervakningen. Däremot var vissa av stenarna som fyllde ut slänten mot väster huggna och hade spår av kalkbruk. Stenarna kan vara rivningsmaterial från kyrkan.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Undersökningens syfte var att med ett vetenskapligt arbetssätt undersöka, dokumentera och tolka de arkeologiska lämningarna som framkom vid schaktningsövervakningen.

Undersökningen resulterade inte i att några lämningar eller fynd påträffades. De fåtal spridda människoben som påträffades lämnades hos vaktmästeriet för återbegravning enligt de rutiner som gäller vid fynd av kvarlevor i samband med markarbete i vigd jord.

Referenser

Kartor och arkivmaterial

WEBBMATERIAL

<http://www.lansstyrelsen.se/Orebro/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/byggnadsvard/kulturmiljo/sevarda-kulturmiljoer/orebro/kils-kyrka--/Pages/default.aspx> 2016-08-15

<https://www.svenskakyrkan.se/axberg/narkes-kils-kyrka>. 2017-01-23.

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Örebro
Kommun	Örebro
Landskap	Närke
Socken	Kil
Fastighet	Kils Prästgård 1:2

Fornlämningsnummer —

Lämningstyp
Kyrka och kyrkogård

Datering
Medeltid

Typ av undersökning
Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Länsstyrelsens diarienummer
431-5891-2015

Arkeologgruppens projektnummer
Ag2016_19

Projektledning	Erica Strenbom
Personal	Erica Strenbom

Undersökningstid	2016-06-27 till 2016-07-06
Exploateringsyta	17 m ²
Undersökt yta	17 m ² , 25 löpmeter
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM

Arkiv
Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd
Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt nr	Storlek (m)	Djup (m)	Bredd (m)	Beskrivning
1	1,5x1,5	0,7	1,5	Schakt intill nordvästra kyrkväggen. Omrört material rullstensgrus blandat med isolering och plast. Avloppsrör i botten. Enstaka omrörda människoben.
2		1,3-0,6	0,6	Påförda stenmassor i västra delen av schaktet. Fyller upp slänt. Vissa stenar var huggna rester av kalkbruk var synligt. Mycket söndergrävt av elkablar. Enstaka omrörda människoben och djurtänder. Inget av antikvariskt intresse.

